

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

การศึกษานี้เริ่มต้นจากคำถามพื้นฐานที่สุดว่า ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน คนธรรมดาสามัญคนหนึ่ง จะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมได้อย่างไร คำถามนี้ถูกตั้งขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า สังคมไทย เคลื่อนสู่การเป็นสังคมเปิด มีความเชื่อในอัตลักษณ์ทางสังคมที่หลากหลาย มีกระแสแนวคิดการเมือง ที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจ นำไปสู่การสร้างหลักเกณฑ์ทางสังคมและกฎหมายที่รองรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนกลุ่มต่างๆในสังคมยิ่งขึ้น ในเงื่อนไขเช่นนี้ น่าจะจัดได้ว่าเป็นโอกาสให้ภาคประชาชนสามารถทำการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างกว้างขวางได้มากกว่าก่อน

แต่ก็มีข้อเท็จจริงว่า ท่าทีต่อการกระจายอำนาจไปสู่ภาคประชาชนยังคงมีความแตกต่างกัน ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมักจะอ้างความไม่พร้อมของประชาชน ในความคิดเช่นนี้อื้อให้ชนชั้นนายยังคงมีบทบาทสูงและทำงานผ่านกลไกอำนาจรัฐและทุนเอกชน โดยเฉพาะการอยู่ในฐานะผู้เชี่ยวชาญ การเมืองในแนวนี้เป็นการเมืองในระบบตัวแทน คนธรรมดาสามัญถูกจำกัดโอกาสในการเข้าร่วมมีบทบาทในกระบวนการทางสังคม ขณะที่แนวคิดที่อยู่ตรงข้ามฝ่ายอนุรักษ์นิยมจะมองที่โอกาสในการเรียนรู้ของประชาชน ชาวบ้านธรรมดาๆต้องการพื้นที่สำหรับการพูดคุยถกเถียง มีเวทีสำหรับการวิพากษ์วิจารณ์ การเมืองในแนวนี้มุ่งการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนอย่างกว้างขวาง คนธรรมดาสามัญต้องการสนามสำหรับการเรียนรู้การมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างสำคัญด้วย

ท่าทีต่อการกระจายอำนาจที่แตกต่างกันของความคิดเก่ากับความคิดใหม่นี้ ได้รับการคลี่คลายออกไปเมื่อภาคประชาชนได้แสดงให้เห็นสังคมประจักษ์ถึงความพยายามในการเรียนรู้ที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางสังคมโดยตรงมากขึ้นเป็นลำดับ ปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรื่องสาธารณะโดยรัฐหลายโครงการได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ คัดค้าน จนถึงต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่นั้นๆ สัมพันธ์กับกระแสการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนบทในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ทำให้ภาคประชาชนนำพาตัวเองเข้ามีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเป็นระบบและระเบียบมีแบบแผนรองรับมากขึ้น จนถึงมีความพยายามที่จะประสานกันให้เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ปรากฏแล้วในรูปเครือข่ายต่างๆ การคลี่คลายของความคิดนี้ได้เปิดช่องทางให้คนธรรมดาสามัญสามารถนำพาตัวเองเข้ามีส่วนร่วมทางสังคมเพิ่มขึ้นและนำไปสู่การตั้งโจทย์ของประเด็นการจัดการเรื่องสาธารณะในสังคมชั้นใหม่ จากเดิมที่อำนาจการตัดสินใจเป็นเรื่องของรัฐฝ่ายเดียว มาเป็นรูปแบบที่สิทธิในการจัดการเรื่องสาธารณะไม่ได้ถูกผูกขาดอยู่ในคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงกลุ่มเดียวอีกต่อไป ใครเกี่ยวข้องบ้าง ใครเหล่านั้นก็มีสิทธิจัดการเรื่องที่จะส่งผลต่อเขาได้ด้วยตัวเขาเอง จากนั้นไปจึงน่าจะเป็นเรื่องของ การเจรจาต่อรอง ตัดสินใจร่วมกันมากขึ้น หลักการวิธีการในเรื่องนี้จัดเป็นประดิษฐ์กรรมใหม่สำหรับสังคมไทย เป็นของใหม่ที่ทุกฝ่ายต่างอยู่ในขั้นของการเรียนรู้ร่วมกัน

การเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านในหลายกรณีจึงดูขาดความชอบธรรม ในสายตาของเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะกรณีการออกมาเดินบนท้องถนน การชุมนุมต่อต้าน ขณะที่ฝ่ายชาวบ้าน กลับมองการกระทำของตนเป็นสิ่งที่มีความชอบธรรมที่จะต้องพึ่งต่อกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมได้

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ที่เส้นทางการเรียกร้องของชาวบ้านธรรมดาๆ ต้องมุ่งสู่ทำเนียบรัฐบาลโดยตรง ราวกับว่าไม่มีทางเลือกอื่นและเป็นช่องทางเดียวที่เหลืออยู่ ได้สะท้อนประเด็นที่ว่าจริงๆ แล้วสังคมไทยมีพื้นที่อะไรบ้างหรือไม่ที่ให้โอกาสคนธรรมดาสามัญได้ระบายความกดดันที่อัดอั้นอยู่ในใจจนถึงแสดงเหตุผลในสิ่งที่เป็นผลจากการตัดสินใจเรื่องสาธารณะที่จะมีผลกับเขาเหล่านั้น ในมุมมองของชาวบ้าน การมาชุมนุมหน้าทำเนียบ ขอบพบนายกรัฐมนตรี เป็นเพียงจุดระเบิดของปัญหาที่สะสมอย่างยาวนานเท่านั้น ชาวบ้านที่มาชุมนุมจึงยืนยันเสมอว่าถ้าจะมาถึงทำเนียบได้ผ่านความพยายามในการแก้ปัญหาที่กับกลไกปกติที่เป็นตัวแทนของรัฐมาแล้ว ผลลัพธ์เป็นความล้มเหลวมาโดยตลอด ปรากฏการณ์เช่นนี้ชี้ว่า สังคมไทยยังขาดเครื่องมือที่จะมาใช้เป็นกลไกในการจัดการความขัดแย้งในปัญหาสาธารณะที่สะท้อนจากปัญหาความเดือดร้อนของคนกลุ่มต่างๆ เช่น กรณีปัญหาที่ทำกินของชาวบ้านจากโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ การจัดการป่ากับคน ฯลฯ

ในช่วงปี๒๕๓๕ นักวิชาการไทยกลุ่มหนึ่งได้นำเสนอมาตรการเรื่อง “Public Hearing” เรียกในสำนวนไทยว่า “การไต่สวนสาธารณะ” เพื่อใช้เป็นกลไกใหม่ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานเจ้าของโครงการ หลักการของมาตรการนี้คือ การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงข้อมูลของฝ่ายตนและให้ฝ่ายอื่นเข้าถึงข้อมูลของฝ่ายตนอย่างเสมอภาคและเปิดเผย ในแง่ของวิธีการ การไต่สวนสาธารณะจะเป็นการรับฟังในลักษณะของการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านในประเด็นที่กำหนดโดยคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระ การรับฟังนี้เป็นไปโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ กำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐ/หน่วยงานเจ้าของโครงการต้องนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเสนอข้อมูลของตน ทำการสืบสวน ได้แย้งข้อมูลของรัฐ/หน่วยงานเจ้าของโครงการ และแสดงความคิดเห็นได้ จากนั้นคณะกรรมการต้องวินิจฉัยชี้ขาดบนฐานของข้อมูลและเหตุผลที่รับฟังมาจากทุกฝ่าย ข้อวินิจฉัยนี้เป็นเพียงองค์ประกอบในการพิจารณาของผู้มีอำนาจตัดสินใจ ซึ่งปกติจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายการเมืองเพราะเป็นโครงการตามแนวนโยบายของรัฐ

ดังกรณีชุมชนบ้านครัวคัดค้านการเวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างโครงการ C/D Road (ทางด่วนชั้นที่๒ ช่วงอรุพงษ์-ราชดำริ)ของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย นับเป็นครั้งแรกที่มีการนำมาตรการนี้มาใช้เป็นกลไกจัดการความขัดแย้ง ชาวบ้านครัวเป็นฝ่ายยื่นข้อเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบการทางพิเศษแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๓๖ ขอให้ตั้งคณะกรรมการเป็นกลางขึ้นมาชุดหนึ่ง ทำหน้าที่ดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริง โดยให้ฝ่ายการทางพิเศษแห่งประเทศไทยชี้แจงแผนงาน เอกสารข้อเท็จจริง พร้อมทั้งขอมีส่วนร่วมในการไต่ถามและเสนอหลักฐานข้อมูลเพื่อโต้แย้ง การไต่สวนสาธารณะนี้ให้กระทำเปิดเผยต่อสาธารณะ เมื่อทำการรับฟังแล้วให้สรุปผล

ส่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยหรือรัฐบาลต่างชาติครั้งที่ ครั้งนั้นใช้เวลารับฟังอยู่ประมาณ ๒ เดือน เป็นการรับฟังข้อมูลอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะจากทุกฝ่ายรวม ๖ ครั้ง อีก ๓ ครั้งเป็นการประชุม เฉพาะกรรมการเพื่อสรุปและยกร่างรายงาน ผลสรุปของคณะกรรมการมีมติว่า การก่อสร้างช่วงC/D Road ไม่เป็นประโยชน์กับการจราจรและไม่เป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ จะสร้างผลกระทบรุนแรง ต่อชุมชนบ้านครัวและภาวะจะตกแก่ชุมชนบ้านครั่วมากจนไม่เป็นธรรม แม้คณะกรรมการที่รัฐบาลตั้ง ขึ้นโดยมีมติคณะรัฐมนตรีรองรับจะได้วินิจฉัยชี้ขาดชัดเจน แต่ฝ่ายการเมืองก็ไม่มี การตัดสินใจใดๆ รวมทั้งฝ่ายการทางพิเศษแห่งประเทศไทยก็ไม่ยอมรับข้อสรุปของคณะกรรมการ ทำให้การก่อสร้างยังคง ดำเนินอยู่ต่อไปจนมีที่ท้าวว่าจะก่อให้เกิดความรุนแรงเมื่อชาวบ้านครัวนัดชุมนุมยืดเยื้ออยู่ ๓ วัน แต่ในที่สุดก็ยอมเจรจากับรัฐบาลโดยยอมรับให้มีการได้สวนสาธารณะอีกเป็นครั้งที่๒ตามข้อเสนอของรัฐบาล หลังจากคณะกรรมการชุดที่สองได้ดำเนินการรับฟังข้อมูลแล้วก็ยังคงยืนยันมติเดิมว่าควรยกเลิก แต่ คณะรัฐมนตรีกลับมีมติเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๘ ให้ก่อสร้างต่อไปได้ โดยให้เลื่อนแนวก่อสร้างลง ไปในคลองเพื่อจะได้เกิดผลกระทบน้อยลง

ถัดมามีการประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดย วิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ.๒๕๓๙ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๓๙ เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และ วิธีการรับฟังความคิดเห็นในปัญหาสำคัญของชาติที่มีข้อโต้เถียงหลายฝ่าย สำหรับเป็นแนวทาง ประกอบการตัดสินใจของรัฐบาลในการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน ผลของการประชา พิจารณ์จะไม่มีผลบังคับต่อการตัดสินใจของรัฐ กลไกนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านผู้ได้รับผล กระทบมองว่า การประชาพิจารณ์ที่มีการดำเนินการอยู่ในหลายกรณีเป็นเพียงการชี้แจง แถลงของฝ่าย รัฐและให้โอกาสแสดงความคิดเห็นทั่วไปเท่านั้น

ดังนั้น แนวคิดเรื่องพื้นที่เสรีที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ใช้เป็นเวทีกลาง สำหรับการจัดการปัญหาพร้อมกัน จึงไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมีแบบแผนในรูปธรรมที่สอดคล้อง กับชีวิตสาธารณะของคนกลุ่มต่างๆในสังคมไทย

หากระบบเศรษฐกิจเสรี มีหัวใจที่เรื่อง “การแข่งขัน” ให้ความสำคัญกับ “ตลาด” ที่มีการ ซื้อขายกันอย่างเสรี ในฐานะ “เวที” (arena) ที่สำคัญและกำหนดบทบาทรัฐว่าควรจะทำเกี่ยวกับ เวทีเศรษฐกิจนี้ให้น้อยที่สุด ขณะที่ปริมณฑลที่เรียกว่าประชาสังคม จะมี “เวทีสาธารณะ” (public arena) เป็นหัวใจ ในแง่ที่เป็นพื้นที่เสรีที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนมีอิสระในการคิดและการตัดสินใจร่วมกันใน เรื่องสาธารณะและผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมนั้นด้วยตัวเอง เวทีนี้เป็นอิสระจากอำนาจ ครอบงำจากภายนอก การมีพื้นที่เสรีเช่นนี้จึงนำไปสู่การเกิดสำนักทางสังคมนั้นกันได้ อันเนื่องจาก การเปิดโอกาสให้คนธรรมดาสามัญแสดงตัวในฐานะพลเมืองและรวมตัวกันเพื่อเป็นช่องทางเข้าไป ร่วมจัดการเรื่องสาธารณะในสังคม

เวทีสาธารณะ จึงมีสาระที่การเชื่อมส่วนรวมกับส่วนตัวและปัจเจกชนกับสังคมที่ยืนอยู่บนหลักเหตุผล ศีลธรรมและเสรีภาพกับความเท่าเทียม ทั้งนี้ตั้งอยู่บนความคิดเรื่องความเป็นสาธารณะหรือการคิดถึงเรื่องส่วนรวมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน

นอกจากการสร้างประดิษฐกรรมเพื่อใช้เป็นกลไกการจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมขึ้นแล้ว การเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยมีความพยายามที่จะจัดขบวนให้มีการประสานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีอำนาจต่อรองสูงขึ้น พร้อมกับความพยายามที่จะปรับทัศนคติ การคิดที่มุ่งสู่การพึ่งตนเองมากขึ้น แนวคิดเรื่องประชาสังคมจึงมีการนำมาใช้เป็นกรอบคิด โดยหวังว่าจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

กรอบคิดเรื่องประชาสังคมในการศึกษานี้ จึงมีหลักการครอบคลุมถึง ระดับความคิด ระดับกระบวนการและระดับองค์กร วิถีคิด อารมณ์ความรู้สึก ที่เป็นฐานคิดของชาวบ้าน ที่นำไปสู่การสร้างหลักการ กฎเกณฑ์ วิถีปฏิบัติต่อการจัดการเรื่องสาธารณะ ทั้งในระดับการหาข้อยุติภายในกลุ่มชาวบ้าน และการดำเนินการต่อคู่กรณี การรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อดำเนินกิจกรรมคัดค้านและแสดงบทบาทเข้ามีส่วนร่วมจัดการปัญหา และการร่วมกับเครือข่ายที่มีเป้าหมายทางสังคมการเมืองร่วมกัน

การศึกษานี้ จึงเป็นความพยายามที่จะพัฒนาแนวคิดเรื่องประชาสังคมในสังคมไทย ในส่วนที่เป็น การเกิด การดำรงอยู่ โดยเฉพาะเงื่อนไขและช่องทางในการแสดงบทบาทที่จำกัดไว้ในเรื่องของการสร้างพื้นที่เสรี ความสามารถในการสร้างพื้นที่เสรีหรือพื้นที่ที่ชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านจะสามารถแสดงบทบาทได้ ซึ่งอาจเป็นตัวชี้ความเข้มแข็งของประชาสังคมตัวชี้หนึ่งได้อย่างสำคัญ

ดังนั้น การสืบหาถึงกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะของการศึกษานี้ จึงเป็นความพยายามที่จะสืบหาเงื่อนไขและช่องทางที่ส่งให้ชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านสามารถผลักดันปัญหาที่เป็นผลจากการจัดการเรื่องสาธารณะ ให้เป็นที่รับรู้กันอย่างมีความหมายร่วมกันของคนในสังคมระดับต่างๆ ทั้งนี้ ความคิดเรื่องประชาสังคม เวทีสาธารณะ ต่างตั้งอยู่บนฐานความคิดเรื่องความเป็นสาธารณะหรือการคิดคำนึงถึงเรื่องส่วนรวม กระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ จึงอาจเป็นภาพสะท้อนหนึ่งที่แสดงถึงความสามารถในการสร้างพื้นที่ของภาคประชาชน ขณะเดียวกันก็เป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การเกิดประชาสังคมในเวลาเดียวกันด้วย

ปัญหาคำวิจัย

๑. การกลายเป็นประเด็นสาธารณะของกรณีผลกระทบจากการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการอย่างไร ก่อให้เกิดการมีสำนึกผู้รู้ต่อเรื่องสาธารณะอย่างไรและก่อให้เกิดการเกิดพื้นที่ทางการเมืองสำหรับชาวบ้านอย่างไร

๓. ชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม มีบทบาทในกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะของกรณีผลกระทบจากการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไร

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะของกรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย คลองด่าน พัฒนาการของการเกิดสำนึกผู้รู้ต่อเรื่องสาธารณะ การเกิดและการทำงานของพื้นที่ทางการเมือง สำหรับชาวบ้านผู้จะได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างนี้

๒. เพื่อศึกษา บทบาทของชาวบ้านในฐานะผู้จะได้รับผลกระทบในกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะของกรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจ กระบวนการทำให้เรื่องของคนเฉพาะกลุ่มไปสู่การรับรู้ที่มีความหมายร่วมกันของคนในสังคมโดยส่วนรวมในบริบทของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

๒. ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของ บทบาทประชาสังคม การสร้างปริมณฑลสาธารณะ และการเคลื่อนไหวทางสังคม ในบริบทของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

๓. ทำให้เห็นกลไก วิธีการ และเงื่อนไข ของการเชื่อมต่อประชาสังคมเข้ากับองค์กรตัวแทน ทั้งรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

ระเบียบวิธีศึกษา

การศึกษาเรื่อง ประชาสังคม เวทีสาธารณะ กับ กระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ศึกษากรณี โครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ ใช้แนวการศึกษาแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นการเก็บข้อมูลจากข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ในกรณี “คลองด่าน” ที่ปรากฏ ในลักษณะต่างๆ ทั้งจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร การออกภาคสนาม สัมภาษณ์และการ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้รายละเอียดของข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จำนวนมาก จากนั้นนำ มาประมวลเป็นความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ไปตามความสัมพันธ์ที่มองจากแนวคิดทฤษฎี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เป็นการศึกษาแบบ “กรณีศึกษา” ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากกรณีปัญหาความขัดแย้งที่เกิด จากการดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมของรัฐ ก่อให้เกิดกลุ่มผู้อาจจะได้รับผลกระทบจาก การดำเนินโครงการฯ นั้น ได้มีการรวมตัวกันเพื่อทำการเคลื่อนไหวคัดค้าน มีการผลักดันเรื่องไปสู่การ รับรู้ของสาธารณะ เป็นกรณีความขัดแย้งที่สามารถแสดงถึงบทบาทของภาคประชาชนในการจัดการ ความขัดแย้งจากปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม

กรณีศึกษาของการศึกษาครั้งนี้ คือ กรณี “คลองด่าน” เป็นเหตุการณ์ที่ชาวบ้านคลองด่าน คัดค้านการใช้พื้นที่ในเขตตำบลคลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียรวม ที่รวบรวมน้ำเสียมาจากภาค อุตสาหกรรมเพื่อบำบัดและทิ้งลงทะเล เป็นการคัดค้านขณะที่การก่อสร้างเริ่มต้นไปบางส่วนแต่ยังสร้าง ไม่แล้วเสร็จ ชาวบ้านเกรงว่าเมื่อสร้างเสร็จจะก่อผลกระทบกับสุขภาพและแหล่งทำกินจึงได้ทำการ เคลื่อนไหวคัดค้านอย่างต่อเนื่องมาหลายปีเพื่อให้หยุดก่อสร้าง แต่เดิมเหตุการณ์นี้ไม่เป็นที่รับรู้ของ สาธารณะจนเหตุการณ์ได้กลายเป็นประเด็นสาธารณะขึ้นมา จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าเหตุการณ์นี้ มีตัวแปรสำคัญ ทั้งในประเด็นการเป็นประเด็นสาธารณะและบทบาทของชาวบ้านในการพาตัวเองเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการปัญหา

ในส่วนของความเป็นไปได้ในการศึกษา พิจารณาจากการที่เหตุการณ์นี้ปรากฏข้อเท็จจริงอย่าง เป็นรูปธรรมทั้งจากกิจกรรมการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ การรวมตัวของชาวบ้าน การนำเสนอ ของสื่อมวลชน และกิจกรรมที่แสดงถึงบทบาทของหน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

เมื่อเลือกกรณี “คลองด่าน” เป็นกรณีศึกษาในช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ นั้น ชาวบ้าน เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ เป็นเวลากว่า ๒ ปีแล้ว มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ ที่ สำคัญเกิดขึ้นเช่นชาวบ้านร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับจนถึงนายกรัฐมนตรีมากกว่าหนึ่งครั้ง การรวมตัวของชาวบ้านเพื่อชุมนุมคัดค้าน มีการนำเสนอเหตุการณ์ผ่านทางสื่อมวลชน โดยเฉพาะ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันนำเสนอข่าวกรณี “คลองด่าน” ในประเด็นการทุจริตเชิงนโยบายและ

ความผิดพลาดในการแก้ไขปัญหาลี้ภัยลี้ภัยตามแนวนโยบายของรัฐเป็นฉบับแรกอย่างต่อเนื่องหลายปี เช่นกัน มีหน่วยงาน/องค์กรต่างๆจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการและการเคลื่อนไหวคัดค้านของชาวบ้าน หน่วยงาน/องค์กรเหล่านั้นแสดงบทบาทต่อการดำเนินโครงการและลงพื้นที่สำรวจสภาพชุมชนและแนวเขตที่จะได้รับผลกระทบ รวมทั้งมีงานศึกษาวิจัยของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในประเด็นตรวจสอบการทุจริต ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและประเด็นอื่นๆอย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่า ในขณะที่เริ่มงานศึกษาวิจัยนี้ เหตุการณ์กรณี “คลองด่าน” เป็นที่รับรู้ของสังคมอย่างกว้างขวางแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. แหล่งข้อมูลเอกสาร

การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเอกสารหลายชนิด เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวัน สิ่งพิมพ์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ หนังสือที่ชาวบ้านร่างขึ้นเพื่อการร้องเรียน เอกสารสิ่งพิมพ์ที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ รายงานการวิจัยเกี่ยวกับกรณี “คลองด่าน” ในประเด็นต่างๆ เอกสารรายงานผลการศึกษาของคณะกรรมการในวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร บทความที่มีหัวเรื่องเกี่ยวกับกรณี “คลองด่าน” ที่ตีพิมพ์ในวารสารด้านสิ่งแวดล้อมและแนวสังคมการเมือง วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้มีรายละเอียดต่างกันไปตามแต่ชนิดของเอกสาร

๑.๑ หนังสือพิมพ์

เริ่มสำรวจจากรายชื่อสื่อมวลชนสายสิ่งแวดล้อม โดยขอความช่วยเหลือด้านข้อมูลนี้จากสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ทำให้ทราบแน่ชัดว่าหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันเป็นสื่อมวลชนที่เสนอข่าวกรณี “คลองด่าน” แบบเปิดประเด็นและเกาะติดอย่างต่อเนื่อง มีเอกสารชิ้นแรกที่ยืนยันเรื่องนี้ คือ เอกสารเย็บเล่มรวบรวมข่าวที่ตีพิมพ์กรณี “คลองด่าน” ของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันเพื่อส่งประกวดข่าวชิงรางวัลข่าวสิ่งแวดล้อมดีเด่น ประจำปี ๒๕๔๒ การประกวดข่าวนี้จะพิจารณาเฉพาะที่ตีพิมพ์ในปี ๒๕๔๒ ประกาศผลการตัดสินและมอบรางวัลในโอกาสวันนักข่าว ๕ มีนาคมของทุกปี เอกสารเย็บเล่มเพื่อส่งประกวดข่าวนี้ ช่วยให้สามารถรวบรวมข่าว/บทความที่น่าเสนอได้มาก ได้นำบางข่าว/บทความไปตรวจสอบกับต้นฉบับ จากนั้นจึงรวบรวมเพิ่มเติมข่าว/บทความที่น่าเสนอในปี ๒๕๔๓ ๒๕๔๔ ๒๕๔๕ เป็นการรวบรวมต้นฉบับจากหนังสือพิมพ์ฉบับที่น่าเสนอกรณี “คลองด่าน” และรวบรวมจากแฟ้มข่าวของห้องสมุดมูลนิธิโลกสีเขียวซึ่งมีการตัดเก็บข่าวเกี่ยวกับกรณี “คลองด่าน” จากหนังสือพิมพ์หลายฉบับในหัวเรื่องมลพิษทางน้ำ

ปัญหาของการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวัน คือ ระหว่างดำเนินการศึกษาวิจัย เหตุการณ์กรณี “คลองด่าน” ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องเช่นกัน ชาวบ้านยังมีการเคลื่อนไหวคัดค้าน

โครงการฯ ทำให้หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันและสื่อมวลชนอื่นๆมีการเสนอข่าวเหตุการณ์กรณี “คลองด่าน” เรื่อยมา ข้อมูลจากข่าว/บทความที่น่าเสนอในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันที่ตีพิมพ์หลังจากที่เริ่มดำเนินการศึกษาวิจัยจัดเป็นข้อมูลที่ทันเหตุการณ์มาก เพราะฉะนั้น ในระหว่างที่เก็บข้อมูลย้อนหลังจากหนังสือพิมพ์ฉบับประจำวันทีตีพิมพ์แล้ว ยังได้รวบรวมข้อมูลจากฉบับปัจจุบันด้วย ทั้งนี้ ข้อมูลที่ตีพิมพ์ฉบับปัจจุบันถูกนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากฉบับที่ตีพิมพ์ก่อนเริ่มศึกษาในประเด็นต่างๆของการคัดค้านโครงการฯและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ

ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันถูกจำแนกไปตามประเด็นของการศึกษาที่กำหนดไว้ในประเด็นความเป็นมาของโครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ประเด็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯที่ดำเนินการโดยชาวบ้านและปรากฏแก่การรับรู้ของสาธารณะ ประเด็นกิจกรรมของหน่วยงานและองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ประเด็นลักษณะการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันเน้นเรื่องประเด็นข่าวและทัศนะที่ปรากฏในบทแสดงความคิดเห็น

ตาราง : แสดงหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันฉบับที่น่าเสนอข่าว/บทความกรณี “คลองด่าน”

	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๔	๒๕๔๕	๒๕๔๖
	ฉบับประจำวันที่	ฉบับประจำวันที่	ฉบับประจำวันที่	ฉบับประจำวันที่	ฉบับประจำวันที่	ฉบับประจำวันที่
มกราคม	-	๑๓ ๑๔	๑๐ ๑๓	*๑๘ *๑๙ ๒๓ ๒๔	๑๔	๑๓ ๑๔ ๑๕*๑๖ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓
กุมภาพันธ์	-	*๓ *๔ ๕ ๖ ๘ ๑๔ ๒๐	๑๖ ๑๘	**๑๓	-	(ยังมีการนำเสนอ)
มีนาคม	-	๕ ๘ ๑๒ ๑๙ ๒๓ ๒๔ ๒๕	๒๓ **๔ ๘ ๒๔	-	**๒๒ ๒๔	(ยังมีการนำเสนอ)
เมษายน	-	๒*๕*๖*๗*๘**๙ ๑๒ ๑๗ ๒๐	๒๘ ๒๙ ๓๐	๒๐	๘ ๙ ๑๐ ๒๒	
พฤษภาคม	-	๑*๑๐ ๑๑ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๗ ๒๘	๔ ๕ ๖	๔	*๓ ๗ ๑๐ ๑๑ *๑๓ *๑๕	
มิถุนายน	-	๑๒ ๑๕	๒๒	๒๓ *๒๗	-	
กรกฎาคม	-	๒ ๓ ๖ ๙ ๒๒	-	๑๑ ๑๒	-	
สิงหาคม	-	๓ ๑๑ ๒๕ ๒๖	-	-	๖	
กันยายน	-	*๑ ๙ ๑๖ ๒๐	-	-	-	
ตุลาคม	-	๕ ๑๘ ๒๗	๑๘ ๑๙	๓๐	๔	
พฤศจิกายน	*๑๐,๑๒,๑๓,**๑๔,๑๕,๑๙,*๒๔,๒๖	๑ ๑๐ ๑๓ ๑๖ ๑๗ *๑๘	๔ ๖ ๒๒ ๒๕	-	-	
ธันวาคม	๑ *๒ ๑๑	๘ ๑๐ ๒๒ ๒๓	๒๖ ๒๗ ๒๘	-	๑๐	

*วันที่มีการเสนอทั้งข่าวและบทความ **วันที่มีเสนอเฉพาะบทความ

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาจาก “ข่าว/บทความ” เกี่ยวกับกรณี “คลองด่าน” ที่นำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ตั้งแต่ฉบับวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ ถึง ฉบับเดือนมกราคม ๒๕๔๖ และหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆในช่วงเวลาเดียวกันโดยเฉพาะฉบับที่มียอดจำหน่ายสูงเป็นอันดับต้นๆ

ตาราง : แสดงจำนวนข่าว/บทความที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันกรณี “คลองด่าน”

	๒๕๔๑	๒๕๔๒	๒๕๔๓	๒๕๔๔	๒๕๔๕	๒๕๔๖
	จำนวนข่าว/บทความ	จำนวนข่าว/บทความ	จำนวนข่าว/บทความ	จำนวนข่าว/บทความ	จำนวนข่าว/บทความ	จำนวนข่าว/บทความ
มกราคม	-	๒ (๑)	๒ (-)	๔ (๒)	๑ (-)	๘ (๑)
กุมภาพันธ์	-	๘ (๓)	๒ (-)	- (๑)	-	(ยังมีการนำเสนอ)
มีนาคม	-	๗ (-)	๔ (๑)	-	๑ (๑)	(ยังมีการนำเสนอ)
เมษายน	-	๔ (๖)	๓ (-)	๑ (-)	๔ (-)	
พฤษภาคม	-	๘ (๑)	๓ (-)	๑ (-)	๖ (๓)	
มิถุนายน	-	๒ (-)	๑ (-)	๒ (๑)	-	
กรกฎาคม	-	๕ (-)	-	๒ (-)	-	
สิงหาคม	-	๔ (-)	-	-	๑ (-)	
กันยายน	-	๔ (๑)	-	-	-	
ตุลาคม	-	๓ (-)	๒ (-)	๑ (-)	๑ (-)	
พฤศจิกายน	๗ (๔)	๖ (๑)	๔ (-)	-	-	
ธันวาคม	๓ (๑)	๔ (-)	๓ (-)	-	๑ (-)	

ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บ () เป็นจำนวนบทความ

“ข่าว/บทความ” ที่นำเสนอในช่วงต้นๆของ “การเปิดประเด็น” เรื่องคลองด่านแก่สาธารณะและนำเสนอประเด็นหลักๆตามโครงสร้างข่าวของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันเองจนครบทุกประเด็นนำเสนอไปในช่วงตั้งแต่ปลายปี๒๕๔๑ ต่อเนื่องมาตลอดปี๒๕๔๒ มาต่อต้นปี๒๕๔๓ พบว่ามี “ข่าว/บทความ” อย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนกว่า ๑๐๐ บทความ เฉพาะปี๒๕๔๒ มีมากถึง ๗๗ บทความ พอมาปี ๒๕๔๔-๔๕ ความถี่ในการนำเสนอจะลดลง ขณะที่ในช่วงเดียวกัน หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆก็มีการนำเสนอ “ข่าว/บทความ” กรณี “คลองด่าน” เป็นข่าวตามกระแส ทำให้มีจำนวน “ข่าว/บทความ” น้อยมากและไม่ต่อเนื่อง หนังสือพิมพ์ที่มีผู้อ่านมากที่สุดกลับมีการเสนอข่าวกรณี “คลองด่าน” น้อยที่สุด หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันจึงเป็นหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอข่าวกรณี “คลองด่าน” ด้วยความถี่มากที่สุดและเนื้อหามีความต่อเนื่องโดยตลอดด้วย

๑.๒ สิ่งตีพิมพ์ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

เป็นเอกสารที่ตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณะทั่วไป ได้แก่ เอกสารชี้แจงโครงการฯ ที่จัดทำโดยกรมควบคุมมลพิษและจังหวัดสมุทรปราการ จากการค้นคว้าพบว่าเอกสารในส่วนนี้มีการผลิตน้อยมากและเผยแพร่ในวงจำกัด เช่น ทำเป็นแผ่นพับสำหรับแจกในงานประชาสัมพันธ์และเอกสารเย็บเล่มเพื่อแจกจ่ายข้อชี้แจงของกรมควบคุมมลพิษต่อประเด็นข้อคัดค้านของชาวบ้าน

เอกสารในส่วนนี้ได้ให้ข้อมูลขั้นต้นเกี่ยวกับโครงการ แต่สามารถนำมาตรวจสอบเพื่อยืนยันความถูกต้องกับข้อมูลในส่วนอื่นได้ ขณะเดียวกันยังให้ข้อมูลที่แสดงถึงจุดยืนของหน่วยงานรัฐที่ดำเนินโครงการ โดยเฉพาะเอกสารที่อธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการและตอบข้อสงสัยตามข้อคัดค้านของชาวบ้าน เอกสารตีพิมพ์เพื่อการเผยแพร่แก่สาธารณะของหน่วยงานรัฐที่ดำเนินโครงการนี้สามารถจัดหาได้จากแกนนำชาวบ้านที่ได้รับแจกและฝ่ายนโยบายและแผนสำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ ในฐานะผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ร่วมกับกรมควบคุมมลพิษ

๑.๓ หนังสือที่ชาวบ้านร่างขึ้นเพื่อการร้องเรียนและเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่แก่สาธารณะและในหมู่ชาวบ้าน

เอกสารในส่วนนี้ผลิตโดยแกนนำชาวบ้านคลองด่าน มีทั้งในรูปแบบของจดหมายพิมพ์ในรูปแบบที่เป็นทางการ เอกสารเย็บเล่ม และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม สามารถจัดหางบประมาณจากต้นฉบับเอกสารเหล่านี้ได้จากแกนนำชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการผลิตโดยตรง เช่น

หนังสือร้องเรียนส่งถึงนายกรัฐมนตรี เรื่อง ขอให้ทบทวนโครงการบำบัดน้ำเสีย ในนามชาวคลองด่าน ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒ เป็นเอกสารที่แกนนำชาวบ้านร่วมกันร่างขึ้นในรูปจดหมายเป็นทางการและส่งถึงนายกรัฐมนตรีเป็นฉบับแรก ในวันที่ไปยื่นหนังสือมีชาวบ้านร่วมเดินทางไปด้วยกว่า ๒๐๐๐ คน หนังสือร้องเรียนส่งถึงคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ลงวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๓ หนังสือทูลเกล้าถวายฎีกา ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๔๓

ส่วนเอกสารเย็บเล่มเป็นเอกสารที่ผลิตโดยแกนนำชาวบ้านทั้งที่เผยแพร่ในหมู่ชาวบ้านและเผยแพร่แก่กลุ่มคนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง มีเอกสารตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม ๑ เล่ม คือ บ่อน้ำบำบัดน้ำเสียคลองด่าน โครงการผลาญชาติ ในนามกลุ่มพิทักษ์รักษาท้องถิ่นคลองด่านร่วมกับสื่อมวลชนและองค์กรเครือข่าย หนังสือเล่มนี้นำเสนอข้อเท็จจริงจำนวนมากจากการสืบค้นข้อมูลของชาวบ้านและคณะฯ ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการในประเด็นความเป็นมาไว้อย่างละเอียด

๑.๔ เอกสารรายงานผลการศึกษาของคณะกรรมการสิทธิการในวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ต้นฉบับเอกสารส่วนนี้สามารถจัดหาได้จากกองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาและกองกรรมาธิการ๒ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร นำข้อมูลในส่วนนี้วิเคราะห์ไปตามประเด็น

บทบาทของฝ่ายตรวจสอบในรัฐสภา ประเด็นข้อคัดค้านของชาวบ้านและข้อชี้แจงของหน่วยงานรัฐที่ดำเนินโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง สว.และสส. มีอำนาจเรียกมาให้ข้อมูลได้ตามกฎหมาย เอกสารรายงานผลการพิจารณาของกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม เรื่อง โครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ จัดเป็นรายงานที่สรุปข้อคัดค้านของชาวบ้านที่ชัดเจนมากที่สุดชิ้นหนึ่งและยังแสดงถึงบทบาทของวุฒิสภาได้อย่างชัดเจน

๑.๕ บทความกรณีคลองด่านที่ตีพิมพ์ในวารสาร จัดเป็นเอกสารชั้นรองที่แสดงถึงทัศนะของหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินโครงการและการเคลื่อนไหวคัดค้านของชาวบ้าน บทความลักษณะนี้จะพบมากในวารสารของหน่วยงาน/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมการเมือง สามารถหาอ่านบทความแบบนี้ได้จากห้องสมุดทั่วไปในการศึกษาครั้งนี้หาอ่านบทความและเอกสารสิ่งตีพิมพ์อื่นจาก “ห้องสมุดและศูนย์ข่าวสารสิ่งแวดล้อมโลกสีเขียว” มูลนิธิโลกสีเขียว

๑.๖ งานวิจัย

มีเอกสารงานวิจัยกรณี “คลองด่าน” ตีพิมพ์เผยแพร่แก่สาธารณะหลายเรื่อง เป็นงานวิจัยที่ทำการศึกษาดโดยนักวิชาการในมหาวิทยาลัยและองค์กรพัฒนาเอกชนรวมทั้งการศึกษาของหน่วยงานรัฐ งานวิจัยแต่ละเรื่องมีประเด็นศึกษาต่างกันไป มุ่งวิจัยในประเด็นตรวจสอบการทุจริตในการดำเนินโครงการ ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน และประเด็นผลกระทบจากการดำเนินโครงการ

๒. แหล่งข้อมูลบุคคล

สัมภาษณ์แกนนำชาวบ้านที่เป็นตัวแทนของแนวทางการเคลื่อนไหวที่ต่างกัน ในกรณี “คลองด่าน” มีแนวทางการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการที่เด่นชัด ๒ แนวทาง จึงกำหนดให้สัมภาษณ์ตัวแทนของแนวทางละ ๑ คน ขณะเดียวกัน แกนนำชาวบ้านที่เป็นตัวแทนของแนวทางการเคลื่อนไหวทั้งสองแนวทางต่างก็เป็นแกนนำชาวบ้านที่ร่วมกันทำการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการมาตั้งแต่ต้นด้วยกัน แกนนำทั้งสองคนเดิมจึงสามารถให้ข้อมูลในส่วนของพัฒนาการการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการของชาวบ้านได้อย่างละเอียดด้วย รวมทั้งสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนเน้นกลุ่มที่ทำประมงในฝั่งน้ำเค็มของตำบลและชาวบ้านที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการประมง

รายชื่อของแกนนำชาวบ้านได้จากการศึกษาข้อมูลเอกสารกรณี “คลองด่าน” ใจความในเอกสารประเภทต่างๆเหล่านั้นเมื่อมีการกล่าวถึงแกนนำชาวบ้านคลองด่าน จะมีชื่อของ เฉลา ทิมทอง และ/หรือ ดาววัลย์ จันทรหัสดี และคนอื่นๆเสมอ แกนนำชาวบ้านทั้งสองคนนี้จะปรากฏชื่อพร้อมกับบทบาทและความเห็น จัดเป็นแกนนำชาวบ้านที่สำคัญ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดำเนินการหลังจากศึกษาข้อมูลเอกสารจำนวนมากแล้ว แกนนำชาวบ้านที่สัมภาษณ์ ได้แก่

นายเจลา ทิมทอง ชาวบ้านคลองด่านที่ตื่นตัวก่อนและทำการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเป็นคนแรกๆ ด้วยบทบาทที่ไปทวงถามหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและมีความอดทนกับการติดตามผลจากการร้องเรียนต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาอย่างต่อเนื่อง เขาเป็นแกนนำชาวบ้านที่ปรากฏชื่อแก่สาธารณะมากในช่วงแรกๆ ของการคัดค้านและปรากฏชื่อในหนังสือร้องเรียนมากที่สุด

นางดาวัลย์ จันทรหัตติ ชาวบ้านคลองด่านโดยกำเนิดที่มีส่วนอย่างมากในการผลักดันกรณี “คลองด่าน” ไปสู่การรับรู้ของสาธารณะระดับต่างๆ เป็นแกนนำชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านอย่างอิสระด้วยแนวทางที่มีความเฉพาะและมีการประสานกับองค์กรเครือข่ายอย่างกว้างขวางด้วยชื่อของดาวัลย์ จะปรากฏมากที่สุดในเวทีประชุมสัมมนา/อภิปรายที่จัดโดยกลุ่มต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับกรณี “คลองด่าน”

การติดต่อขอสัมภาษณ์แกนนำชาวบ้าน ผู้วิจัยใช้วิธีการขอพบแกนนำชาวบ้านด้วยตัวเองโดยตรง แนะนำตัวในฐานะนิสิตทำการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นงานวิทยานิพนธ์ เดินทางไปที่คลองด่านลงรถประจำทางที่ตัวตลาด ถามหาบ้านของ “ดาวัลย์” จากแม่ค้าริมถนน วันแรกที่พบกันเป็นเพียงการพูดคุยเรื่องทั่วไป เช่น แจ้งให้ทราบถึงความมุ่งหมายในการศึกษาและได้รับการแนะนำให้ขอสัมภาษณ์แกนนำคนอื่นๆ โดยให้เบอร์โทรศัพท์ของแกนนำนั้นๆ ไว้ด้วย ครั้งที่สองเดินทางไปขอพบอีก เริ่มคุยถึงเรื่องคลองด่านในบางประเด็น ทั้งสองครั้งนี้ไม่ได้มีการนัดหมาย การไปขอพบของนักวิจัยจะใช้วันเสาร์ แต่ “ดาวัลย์” เป็นฝ่ายปลีกเวลาทำงานปกติมาคุยกับผู้วิจัยเสมอครั้งละไม่ต่ำกว่า ๑- ๒ ชั่วโมง ครั้งที่สามจึงมีการนัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและมีการบันทึกเทปเสียงด้วยในวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ใช้เวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง ที่บ้านของ “ดาวัลย์” ในคลองด่าน

การติดต่อขอสัมภาษณ์ “เจลา” ใช้วิธีการโทรศัพท์ขอนัดสัมภาษณ์ โทรไปครั้งแรกไม่สามารถนัดวันได้แต่รับทราบที่ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ การนัดหมายเกิดขึ้นเมื่อ “เจลา” โทรมาบอกผู้วิจัยว่ามีวันว่างแล้วให้มาสัมภาษณ์ที่บ้านในคลองด่าน และบอกด้วยว่าให้เวลาได้เป็นชั่วโมงๆ เพื่อที่จะได้ไม่เข้าใจไปผิดๆ ทำการสัมภาษณ์ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๕ ใช้เวลาร่วม ๔ ชั่วโมง พร้อมกับได้มอบเอกสารสำเนาจากต้นฉบับหนังสือร้องเรียนฯ หลายฉบับและเอกสารอื่นอีกแก่ผู้วิจัย

สัมภาษณ์ทีมข่าวกรณี “คลองด่าน” ของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ในฐานะสื่อมวลชนที่เป็น “ผู้เปิดประเด็น” การตรวจสอบโครงการฯ ทำให้ข้อมูลของเรื่องคลองด่านได้รับการสืบค้นรวบรวมขึ้นเป็นเหตุผล การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการโดยละเอียดได้มีส่วนอย่างมากที่ช่วยให้ชาวบ้านที่คัดค้านโครงการนำไปใช้ประโยชน์โดยตรงได้อย่างสำคัญ

สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าว ตำแหน่งผู้สื่อข่าวอาวุโส ทีมข่าวพิเศษของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน เป็นนักข่าวที่จับข่าวกรณี “คลองด่าน” มาตั้งแต่ต้นและต่อเนื่องเรื่อยมาโดยตลอดและมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตข่าวกรณีนี้ทุกขั้นตอน

การสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันนี้ ใช้วิธีส่งจดหมายเป็นทางการ จ่าหน้าของถึง “บรรณาธิการข่าว ทีมข่าวคลองด่าน” หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ถัดจากวันที่ส่ง จดหมายไปไม่นาน ผู้วิจัยได้รับโทรศัพท์จากผู้สื่อข่าวทีมข่าวคลองด่าน การนัดหมายจึงเกิดขึ้นและ ทำการสัมภาษณ์ในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ใช้เวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง มุ่งประเด็นบทบาทของ สื่อมวลชน

๓. การสำรวจพื้นที่

การศึกษาสภาพชุมชน สังคม ประชากร เศรษฐกิจสังคม ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ สภาพของบริเวณใช้ก่อสร้างโรงพยาบาล การสำรวจความคิดเห็น การรับรู้และความตื่นตัวต่อปัญหา การ ศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถสำรวจพื้นที่ก่อสร้างในเขตทะเลและจุดที่จะได้รับผลกระทบจากน้ำทิ้งได้ และไม่ สามารถศึกษาภาคสนามจากวิธีการเข้าถึงเหตุการณ์กิจกรรมที่ชาวบ้านจัดขึ้นได้และทั้งกิจกรรมที่เป็น ผลสืบเนื่องจากการจัดการปัญหา เช่น การประชุมภายในกลุ่มชาวบ้านและเวทีที่ชาวบ้านได้รับโอกาส จากกลุ่มต่างๆที่เชิญไปให้ข้อมูล เป็นต้น

ข้อมูลในส่วนนี้มีการเสนอในเอกสารสิ่งพิมพ์หลายประเภทเนื่องจากชาวบ้านจะยกเป็นเหตุผล สำคัญของการคัดค้านโครงการฯเสมอ การสำรวจพื้นที่เป็นการไปตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ สืบค้นได้จากเอกสารและหาข้อมูลเพิ่มเติม จึงเป็นการสอบถามจากชาวบ้านในพื้นที่จำนวนไม่มาก นักและใช้ข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานปกครองท้องถิ่น